

Křesťanské inspirační a motivační zdroje v pomáhajících profesích

Jana Maryšková

Nový časopis, který TF JU začala v roce 2011 vydávat a jehož první číslo má čtenář právě před sebou, nese název *Caritas et Veritas*, s podtitulem *Časopis pro reflexi křesťanských souvislostí v humanitních a sociálních oborech*. Obě slova, obsažená v názvu, mohou nejen implikovat odkaz ke dvěma encyklikám současného papeže Benedikta XVI. *Deus caritas est* z roku 2005 a *Caritas in veritate* z roku 2009, ale jsou zároveň i základem, na němž by měla spočívat a z něhož by měla vycházet jak pastorační, tak i křesťansky motivovaná sociální či výchovatelská práce.

Láska k bližnímu jako niterná povaha církve

Ve své nástupní encyklice připomíná papež Benedikt XVI., že „církvev jakožto Boží rodina musí být dnes stejně jako v minulosti místem vzájemné pomoci a zároveň místem ochoty sloužit také těm, kdo jsou mimo ni a potřebují pomoc.“¹ Charitativní činnost a křesťanská láska k bližnímu patří k podstatě a úloze církve stejně jako zvěstování Božího slova a slavení svátostí. Tvoří dohromady trojí úkol církve, vzájemně se podmiňují a nelze je od sebe oddělit.² Podobně jako naslouchání Božímu slovu a slavení svátostí je i láska k bližnímu místem setkání s Bohem.³ Ta se projevuje, jak bylo řečeno, ve službě potřebným nejen uvnitř církve, nejen vůči těm, kteří „patří do rodiny víry“ (Ga 6,10), ale překračuje hranice církve. „Podobenství o milosrdném Samaritánovi tak zůstává měřítkem, které ukládá univerzalitu lásky, již je třeba uplatňovat vůči potřebnému člověku, s nímž jsme se setkali ‚náhodou‘ (srov. Lk 10,31), ať už je to kdokoli.“⁴

Láska, jak uvádí Benedikt XVI. v encyklice *Caritas in veritate*, je základem nejen mikrovztahů (s přáteli, členy rodiny nebo v rámci malých skupin), ale také makrovztahů (společenských, ekonomických, politických), a dává skutečný obsah osobnímu vztahu k Bohu a k bližnímu. Oním prostorem, v němž pak může být láska opravdově prožívána, je pravda, která chrání lásku před upadnutím do sentimentality, nahodilých pocitů a mínění jednotlivých lidí. V pravdě láska odráží osobní a zároveň veřejnou dimenzi víry v biblického Boha, který je zároveň *Agapé* i *Logos*: Láska i Pravda, Láska i Slovo. Pravda je *logos*, který tvoří *dialog*, tedy komunikaci a společenství. Umožňuje lidem vykročit z jejich subjektivních mínění a dojmů, dovoluje jim překračovat kulturní a historická omezení, vzájemně se setkávat a ocenit skutečnou hodnotu a podstatu věcí. Věrnost člověku vyžaduje *věrnost pravdě*, která jediná je *zárukou svobody* (srov. Jan 8,32) a *možnosti integračního lidského rozvoje*⁵, říká Benedikt XVI.

¹ DCE 32.

² Srov. DCE 25.

³ Srov. DCE 16.

⁴ DCE 25.

⁵ CV 2-9.

Láska k bližnímu jako místo setkání s Bohem

Láska k člověku a pravda o člověku jsou, tak říkajíc, „úhelným kamenem“ práce v pomáhajících profesích, v nichž důležitou roli - kromě odborné kompetence - hraje především pravdivost, otevřenost, nepředpojatost, autenticita, respekt vůči druhému, přijetí člověka takového, jaký je, bez ohledu na jeho vystupování či vzhled, přičemž všechny tyto vlastnosti lze shrnout pod teologické kategorie *pravda*, *láska* a *compassio*.⁶

Teologický pojem *pravdy* v tomto případě neznamena kategorii morální ve smyslu nelhat, nýbrž existenciální, znamená *životní pravdu*, tedy shodu slov a skutků, víry a jednání u pomáhajících či doprovázejících osob na straně jedné, otevřenost vůči pravdě života u lidí potřebných na straně druhé. Bůh, který je pravda (Ž 119,160; 2 S 7,28) a láska (1 J 4,8) sama, stvořil člověka ke svému obrazu a podobě (Gn 1,26), proto jej také k životu v pravdě a lásce povolává. „Poslali jste k Janovi a on vydal svědectví pravdě (J 5,33)“. „Poznáte pravdu a pravda vás učiní svobodnými (J 8,32)“. „Já jsem ta cesta, pravda i život (J 14,6)“. O tuto pravdu jde v každém pomáhajícím vztahu, neboť jen ona může osvobodovat a vést k plnosti života, zejména pojí-li se s dalšími teologickými kategoriemi láskou a *compassio*.⁷

Teologická kategorie *lásky* souvisí s bezpodmínečnou svobodou, spojenou s vřelostí, respektem, nehodnotícím přístupem k člověku. Má svůj základ v Boží lásce, která pro svou blízkost a pomáhající jednání neklade člověku žádné podmínky. Ježíš proto přijímá celníka Zachea, společensky pohrdaného podvodníka a kolaboranta, takového, jaký je. Nečeká na jeho obrácení, nýbrž sám jako první tohoto hříšníka akceptuje, oslovuje jménem a vchází do jeho domu. Teprve z tohoto bezpodmínečného přijetí může vzejít skutečné Zacheovo obrácení ve smyslu *metanoia*, a tedy i jeho sociální uzdravení nápravou bezpráví, které způsobil.⁸

Třetí z teologických kategorií, latinský pojem *com-passio*, znamená doslova spolu-utrpení. *Compassio* zde představuje především schopnost empatie, chápacího vcítění na straně pomáhajícího pracovníka. Nejde o soucitné litování toho, komu pomáháme, nýbrž o spolukráčení, spolucítění, spoluprožívání utrpení analogicky k Božímu vtělení v Ježíši Kristu. V něm se Bůh stal člověkem, vstoupil do života s jeho vznešeností i bídou a sdílel a spolunesl veškeré lidské utrpení.⁹ Odtud do každého utrpení proniká *con-solatio*, útěcha z přítomné, soucitné, spolutrpicí Boží lásky a s ní do utrpení vstupuje i naděje. Přijmout druhého v jeho utrpení pak znamená osvojit si do jisté míry jeho utrpení, identifikovat se s ním a stát se svědkem tohoto Božího *con-solatio*.¹⁰

Již v 5. století rozlišoval sv. Augustin dva aspekty křesťanské víry: *fides quae creditur* (obsah, kterému se věří, víra jakožto nauka), vztahující se k obsahům víry, článkům víry tak, jak jsou formulovány např. v bibli, textech vyznání víry, dokumentech koncilů apod., a *fides qua creditur* (akt, jímž se věří, tedy existenciální realizace víry), představující subjektivní způsob a formu víry, praktický vztah člověka k Bohu, tedy i k druhému člověku a celému stvoření. Křesťansky motivovaná práce v pomáhajících profesích by měla, chce-li být službou spásy na bázi víry, obsahovat obě tyto dimenze¹¹, jak se promítají ve výše uvedených teologických kategoriích. V nich přítomný křesťanský pohled na člověka může pomoci nalézt inspiraci a impulzy pro vlastní práci, vykonávanou zpravidla v sekulárním prostředí.

⁶ DOLEŽEL, J. Východiska a cíle charitativně-diakonické práce se seniory. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2004, č. 3, s. 92-95.

⁷ Srov. tamtéž, s. 93.

⁸ Tamtéž.

⁹ Srov. tamtéž, s. 94.

¹⁰ SS 38, 39.

¹¹ Srov. DOLEŽEL, J. Východiska a cíle charitativně-diakonické práce se seniory. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2004, č. 3, s. 91.

Relevantní pro další úvahy mohou být tři základní myšlenky: První z nich pochází od svatého Lva Velikého, kterého ve své knize *Ukřižovaný Kristus* cituje R. Cantalamessa, druhé dvě jsou známá biblická podobenství:

- 1) „*Pánovo utrpení pokračuje až do konce světa. Pokračuje v jeho tajemném těle, kterým je církev, zejména v chudých, v nemocných a pronásledovaných.*“¹²
- 2) „*(...) Tehdy řekne král těm po pravici: ‚Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznul jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.‘ (...) ‚Amen, pravím vám, cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.‘ (...) (Mt 25,34nn)“.*
- 3) Komentář papeže Benedikta XVI. k podobenství o milosrdném Samařanu (L 10,25-37) v encyklice „*Deus caritas est*“: „*Podobenství o milosrdném Samaritánovi zůstává měřítkem, které ukládá univerzalitu lásky, již je třeba uplatňovat vůči potřebnému člověku, s nímž jsme se setkali „náhodou“, ať už je to kdokoli (čl. 25)“.*¹³

Ad 1)

R. Cantalamessa, který z výše uvedené myšlenky sv. Lva Velikého při svém rozjímání nad Ukřižovaným vychází, spatřuje jako jednu z mnoha situací, v nichž Pánovo utrpení dnes pokračuje, chudobu. „Kristus je přibit na kříž v chudých. Hřeby jsou nespravedlnosti, utrpení a pokořování, jimž jsou vystaveni. Ježíš nemůže sestoupit z kříže, jestliže mu nevytáhneme tyto hřeby. Není-li v naší moci mu je skutečně vyjmout ihned a všude, začneme mu je vytažovat alespoň v srdci, „snímat ho z kříže“ ve svém nitru.“¹⁴ To, co je zde vztaženo na chudé, platí analogicky o všech potřebných. Kdybychom byli lhostejní a opomíjeli „nesmírné množství hladovějících, žebráků, bezdomovců, lidí bez lékařské péče a především těch, kteří jsou bez naděje na lepší budoucnost, podobali bychom se ‚hoduujícímu boháči‘, který se tvářil, že nepozoruje žebráka Lazara, ležícího u jeho dveří (srov. Lk 16,19-31)“, píše v sociální encyklice *Sollicitudo rei socialis* z roku 1987 papež Jan Pavel II.¹⁵

Prvním krokem k účinné pomoci potřebným je překonání lhostejnosti, nezájmu, necitelnosti vůči obrazům bídy, utrpení, násilí. „Všimnout si, to znamená nenadálé otevření očí, šok ve svědomí, při kterém začínáme vidět něco, co už tu bylo dříve, ale co jsme neviděli.“¹⁶ Zájem o chudé a jinak potřebné však nesmí zůstat v rovině pouhé lítosti či soucitu, musí být realizován ve skutcích praktické pomoci. „Soucit je - stejně jako víra - beze skutků mrtvý (srov. Jak 2,15-17)“.¹⁷ Konkrétní pomoc zahrnuje podle Cantalamessy tři aspekty: hlásat radostnou zvěst potřebným, milovat je, pomáhat jim.¹⁸

¹² CANTALAMESSA, R. *Ukřižovaný Kristus. Velkopáteční rozjímání 1996-2001*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 17.

¹³ Zvýraznění JM.

¹⁴ CANTALAMESSA, R. *Ukřižovaný Kristus. Velkopáteční rozjímání 1996-2001*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 17-18.

¹⁵ SRS 42.

¹⁶ CANTALAMESSA, R. *Ukřižovaný Kristus. Velkopáteční rozjímání 1996-2001*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 18.

¹⁷ Tamtéž, s. 23.

¹⁸ Tamtéž, s. 21.

Hlásat radostnou zvěst uznal Ježíš za své hlavní poslání (L 4,18) a svěřil je církvi. Potřební mají i dnes právo slyšet evangelium, radostnou zprávu o Božím království, které se otevírá pro ty, kteří jsou navzdory všem protivenstvím „blahoslavení“ (srov. Mt 5, 3-12).¹⁹

Milovat potřebné znamená především respektovat je a uznávat jejich důstojnost. „V nich - právě proto, že nemají jiné tituly a hodnosti - jasněji září radikální důstojnost lidské bytosti.“²⁰ Milovat chudé a jinak potřebné však podle Cantalamessy také znamená žádat je o odpuštění. O odpuštění, že jsme jim nedokázali vycházet vstříc opravdově a s radostí, za pokořování, kterým jsou vystaveni, za vzdálenost, která je přese všechno mezi nimi a námi, za pasivitu v konání, nedůvěru při poskytování pomoci, za planá slova ve snaze ospravedlnit svůj poklidný život. Odpuštění za to, že v nich nepoznáváme živoucí svatostánek chudého a pohrdaného Krista.²¹ Podobnou myšlenku vyjadřuje papež Benedikt XVI. ve svém mírovém poselství k 1.1.2011: „Ve svých srdcích meditujeme slova Pána Ježíše: ‚Blahoslavení plačící, neboť oni budou potěšeni. (...) Blahoslavení, kdo lační a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni. (...) Blahoslavení jste, když vás budou kvůli mně tupit, pronásledovat a vylhaně vám připisovat každou špatnost; radujte se a jásejte, neboť máte v nebi velkou odměnu‘ (Mt 5,4-12). Obnovme úsilí o shovívavost a odpouštění, pro něž jsme se rozhodli a které si vyprošujeme od Boha v modlitbě *Otče náš*, abychom my sami vytvářeli podmínky a měřítko pro vytoužené milosrdenství. Vskutku se modlíme takto: ‚Odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům‘ (Mt 6, 12).“²²

Pomáhat představuje konkrétní praktické kroky k odstranění či zmírnění nespravedlnosti, bídy, utrpení, bolesti. Příchodem Ježíše Krista dostal problém potřebných v dějinách nový rozměr, neboť se stal i problémem christologickým. Ježíš Nazaretský se ztotožnil s chudými, nemocnými, vězněnými, s lidmi na okraji společnosti. Být svědkem, následovníkem Kristovým, proto znamená stát přednostně na straně chudých a bezvýznamných, k nimž byl Ježíš poslán.²³ To se týká v první řadě života křesťanů, kteří prokazováním křesťanské lásky napodobují život Kristův²⁴, ale i těch, kteří pomáhají „nereflektovaně“, jak uvidíme dále.

Ad 2)

Druhý text je známé podobenství o *posledním soudu* z evangelia podle sv. Matouše, při němž po uvedení (25,31-33) soudce a těch, kdo jsou souzeni, soudce/král oslovuje „požehnané“ a vysvětluje, proč byli pozváni k účasti na králově požehnání (25,34-36). Když žádají krále o vysvětlení (25,37-39), dostane se jim odpovědi, že jestliže konali skutky milosrdenství pro „jednoho z těchto mých nejmenších bratrů“, konali je pro něho (25,40). Totéž platí o „zlořečených“ (25,45), kteří půjdou do věčného trápení, spravedliví pak do věčného života (25,46).²⁵ Pro pojetí pomoci potřebným je podstatná otázka, kterou se snaží zodpovědět různé výklady tohoto oddílu, a sice koho se podobenství vlastně týká, kdo jsou jeho adresáti.

Jiří Mrázek nabízí v této souvislosti rozlišení na široké a úzké pojetí: Od patristiky se traduje výklad, že „maličci“, kteří mají být nasyceni, oblečeni atd., jsou pouze křesťané,

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 21-22.

²⁰ Tamtéž, s. 22.

²¹ CANTALAMESSA, R. *Ukřižovaný Kristus. Velkopáteční rozjímání 1996-2001*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 22-23.

²² BENEDIKT XVI. *Náboženská svoboda - cesta k míru*: poselství papeže Benedikta XVI. k oslavě Dne míru 1. ledna 2011. Dostupné na WWW: <<http://www.bcb.cz/udalosti/Poselstvi-papeze-Benedikta-XVI-k-oslavě-svetoveho-dne-miru.html>>.

²³ Srov. CANTALAMESSA, R. *Ukřižovaný Kristus. Velkopáteční rozjímání 1996-2001*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 19-21.

²⁴ SRS 42.

²⁵ HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 385-386.

přičemž názor, že se to týká všech křesťanských chudých, je spíše menšinový (např. Jan Zlatoustý).

Oblíbený a hluboko do středověku převládající názor je, že maličkými jsou myšleni duchovně chudí, chudí pro Krista. „Všechny národy“ (jednotlivci v nich) jsou pak souzeny podle toho, jak se chovají ke křesťanům. Reformační výklady přinášejí posun ve výkladu v tom smyslu, že také rozdělení na pravici a levici mohou být jenom křesťané, neboť nevěřící stejně nemohou dojít spásy. Kalvín zastává, v duchu své predestinační teorie, názor, že „ovcím“ je království „připraveno od počátku světa“. Změnu směrem k univerzálnějšímu chápání přináší podle Mrázka 20. století, kdy většina moderních komentářů za „všemi národy“ vidí i nekřesťany (kteří mohou být takto posuzováni, a tedy i spaseni) a v maličkých vidí každého potřebného bez ohledu na konfesijní příslušnost.²⁶

Jindřich Mánek se domnívá, že oni „nepatrní“ nejsou všichni trpící bez rozdílu, nýbrž Ježíšovi učedníci. „Nejnepatrnější z bratří“ jsou podle jeho názoru poslové Kristovi, hlasatelé evangelia, kteří nesou dále jeho poselství k jiným národům (nikoli tedy všichni trpící či trpící křesťané obecně). Kristus se neztotožňuje s každým trpícím a strádajícím, ani se všemi hladovějícími a trpícími křesťany, nýbrž s těmi, kdo nesou jeho lásku a pokoj jako poslové k národům světa. S Ježíšovými posly má být jednáno tak, jako kdyby přicházel Kristus sám. Kdo prokáže pomoc vyslanci Kristovu, prokáže ji Kristu. Podle toho, jak jsou tyto poslové od jednotlivých národů přijímáni, budou národy souzeny.²⁷

Daniel J. Harrington klade otázku jinak. „Všechny národy“ chápe jako „všechny pohanské národy“ a „nejmenší z těchto mých bratří“ jako křesťany, ať již se jedná o misionáře nebo obyčejné křesťany. Podle Harringtona se tradiční výklad zabývá mylným problémem, a sice hodnotou dobrých skutků prokázaných chudým a potřebným při posledním soudu. Správně postavený problém zní: Na základě čeho mohou Nežidé a nekřesťané vstoupit do Božího království? Perikopa z Matoušova evangelia je podle Harringtona jedním z mála textů, které se zabývají spásou pohanů. Syn člověka prohlašuje pohany za spravedlivé či je naopak odsuzuje na základě skutků milosrdenství, které prokazují nebo neprokazují Ježíšovým učedníkům (misionářům či obyčejným křesťanům), protože takové skutky byly prokázány Synu člověka. Základem tohoto kritéria je ztotožnění Ježíše s učedníky: „Kdo přijímá vás, mne přijímá, a kdo přijímá mne, přijímá toho, kdo mne poslal“ (Mt 10,40).²⁸

Dva odlišné výklady přináší knihy *Průvodce života - Matouš* a *Matoušovo evangelium* 16,21-28,20 R. Schnackenburga. Podle komentáře v první uvedené knize je otázka, kdo je míněn označením „bratří“, zda Židé, křesťané, či všichni trpící lidé, v mnohém podobná zákoníkově otázce „kdo je můj bližní“? (L 10,29). Otázka totožnosti „bratrů“ v tomto podobenství je však zcela bezpředmětná. Máme sloužit tam, kde je to potřebné, milovat všechny lidi a pomáhat každému, komu můžeme. Láskou k druhým oslavujeme Boha, protože tím dáváme najevo svou lásku k němu. Na jednání vůči druhým se odráží náš postoj k Ježíšovu příkazu „krmte hladové, navštěvujte nemocné“ atd. Dobré skutky nejsou podmíněny bohatstvím, schopnostmi či inteligencí, můžeme je prokazovat lidem každý den, protože jsou to činy velmi jednoduché a prosté, které však vyžadují osobní angažovanost v péči o druhé (srov. Iz 58, 7).²⁹

Podle R. Schnackenburga nabývají v Matoušově textu skutky lásky respektu a vážnosti svým vztahem k Ježíši Kristu. To, co milosrdní učinili jednomu z jeho „nepatrných“ bratří, jemu učinili. Spravedliví se ve svých skutcích lásky ve prospěch „nepatrných“ setkávají se samotným Kristem, stejně jako ti, kteří se prokázání skutků milosrdenství uzavřeli. Syn člověka/král není nikdo jiný než pozemský Ježíš, který za svého pozemského působení toto milosrden-

²⁶ MRÁZEK, J. *O kozlech, ovcích a lidech: Ježíšova podobenství podle Matoušova evangelia*. Třebenice: Mlýn, 1997, s. 145.

²⁷ MÁNEK, J. *Ježíšova podobenství*. Praha: Blahoslav, 1972, s. 126-137.

²⁸ HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 386-388.

²⁹ *Průvodce životem: Matouš* /International Bible Society; [překlad International Bible Society]/. Praha: Luxpress, s.r.o., 1997, s. 77.

ství sám konal a požadoval a nyní se identifikuje s „nepatrnými“ jako svými bratry. Myšlenka bratří není podle Schnackenburga zúžena pouze na Ježíšovy učedníky, křesťanské posly nebo členy malých křesťanských obcí, těmito „maličkými“ nejsou pouze křesťané či křesťanství misionáři, ale v horizontu posledního soudu ji lze vztáhnout na všechny lidi. Schnackenburg rovněž odmítá interpretaci, podle níž se toto podobenství obrací na pohany, jimž se díky skutkům lásky, konaným v Ježíšově duchu, ještě otevírá cesta, jak obstát před soudem Syna člověka. „Všemi národy“ jsou sice podle Schnackenburga myšleni i pohané, ke kterým má směřovat misijní činnost (srov. Mt 28,19), ale patří k nim při soudním procesu podle evangelistova podání rovněž příslušníci církve, kterým se na jiných místech evangelia často dostává varování (srov. Mt 7,22-23; 13,14-15; 22,11-13). Syn člověka odplatí každému podle jeho skutků (Mt 16,27). Křesťané i nekřesťané jsou rozsudkem dotčeni stejně. Jejich údiv, který je patrný v jejich otázce, vychází z nečekaného zdůvodnění rozsudku: Pro křesťany je nečekaný patrně proto, že se domnívali, že Krista znají, pro pohany proto, že nepočítali s „připočtením“ svých skutků lásky. Pro každého z nich z toho plyne jediné: Naléhavé varování pro křesťany, naděje pro ty, kteří Syna člověka (ještě) neznali.³⁰

Jak je z několika výše uvedených komentářů patrné, existuje mnoho výkladů Matoušova textu s rozdílnými akcenty. Použijeme-li Mrázkem prezentované rozlišení úzkého a širokého pojetí, pak v nejužším pojetí jsou oněmi „maličkými“ míněni pouze Ježíšovi učedníci, nositelé evangelní zvěsti, a podle jejich přijetí jednotlivými národy se rozhoduje v Ježíšově pojetí o ceně těchto národů. Pomoc potřebným tak znamená pomoc těmto poslům Kristovým, chápanou však, spíše než jako charitu, jako službu „věci Ježíšově“.³¹

Jiný z možných úzkých výkladů (D. J. Harrington) vidí v „nepatrných“ všechny křesťany - misionáře i obyčejné křesťany a „všemi národy“ jsou míněny pohanské národy, které jsou souzeny podle skutků milosrdenství prokázaných těmto křesťanům, s nimiž se Ježíš ztotožňuje. Hlavní otázkou zde však není otázka hodnoty dobrých skutků, nýbrž toho, jak a proč se tito lidé (Nežidé, nekřesťané) mohou stát součástí Božího království. Jde tedy primárně o problém spásy pohanů. V tomto pojetí tedy i ten, kdo je nekřesťan, může jednat správně a být díky tomu spasen. Pro práci v pomáhajících profesích však text nepřináší žádné podstatné informace. Dobré skutky nejsou nicméně opomíjeny a mají svůj význam. Jsou-li dobré skutky prokázané křesťanům tak důležité pro nekřesťany a Nežidy, jsou o to důležitější ty, které se očekávají od křesťanů a Židů.³²

V dalších dvou komentářích je zastoupeno výše uvedené široké pojetí. „Nejmenšími bratry“ jsou zde míněni všichni lidé v jakémkoli stavu nouze, kterým je třeba pomáhat všude, kde je to možné a potřebné. Souzeny pak budou „všechny národy“, tj. křesťané i nekřesťané (jednotlivci) podle svého jednání. Rozhodujícím před Bohem se tak stává poskytnutí či opomenutí pomoci jako takové. Na tomto místě uvedme ještě několik úvah. Tomáš Halík v knize *Divadlo pro anděly* nabízí následující myšlenku: „(...) Ježíšovo líčení Posledního soudu (Mt 25) (...) je jasné slovo o tom, že ospravedlnění budou ti, kdo prokázali účinnou lásku ‚nejmenším‘. Prokázali ji tím ‚Ježíšovi v nich‘, i když Jeho v nich nepoznali: jejich činy tedy neměly výslovně ‚křesťanskou‘ a ‚náboženskou‘ motivaci, je dokonce možné, že to ani nebyli křesťané, nebyli ‚věřící‘. A pokud měli víru (...), pak to byla ona *implicitní* víra, víra nespočívající v ‚názorech‘ a ‚přesvědčení‘, nýbrž ukazující se výhradně v činech, v životní praxi. Měli onu víru, o níž mluví Jakubova epištola: nejen že je ‚viditelná‘ a ‚prokazatelná jen v činech, nýbrž že *spočívá jen v činech*.“³³

Halík zde poukazuje na jednu důležitou skutečnost, která již byla částečně naznačena výše. Rozhodující pro ospravedlnění není pouze víra v Ježíše Krista, ale i činy, životní praxe zamě-

³⁰ SCHNACKENBURG, R. *Matthäusevangelium* 16,21-28,20. Würzburg: Echter Verlag, 1987, s. 251-252.

³¹ Srov. MÁNEK, J. *Ježíšova podobnoství*. Praha: Blahoslav, 1972, s. 137.

³² HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 388.

³³ HALÍK, T. *Divadlo pro anděly: Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 177.

řená na „nepatrné“. Ti, kteří prokázali skutky milosrdenství, nevěděli, že je tím v potřebných prokázali Ježíši Kristu, o čemž svědčí jejich údiv při odhalení Ježíšova „inkognita“. Primární motivací tedy nebyla „správná víra“ (ortodoxie), vlastní spása, či plnění povinnosti, ale konkrétní ortopraxe, solidarita s druhým člověkem a vnímavost k lidskému utrpení v duchu Ježíšovy odpovědi učedníkům Jana Křtitele. Na otázku, zda „je ten, který má přijít“, neodpovídá poukazem na svou identitu, nýbrž na svou praxi: „Slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluchí slyší (...) (Mt 11,2-6).“ Ježíšovi zde nejde o potvrzení své identity, svého božství, ale svou uzdravující a osvobozující praxí odkazuje k tomu, že se přiblížilo království Boží.³⁴ Pro praxi pomoci jsou zde obsaženy následující informace: Ježíš Kristus se ztotožnil se všemi „nepatrnými“, proto pomáhat těmto „maličkým“ znamená setkávat se v nich s Kristem a účastí na jejich utrpení se stávat svědkem Božího *con-solatio*, jak bylo objasněno výše. Důvodem pomoci potřebným by však nemělo být sledování vlastních náboženských cílů - spásy, či „projíkování Krista“ do potřebných, které by zastínilo člověka; rozhodující je pomáhat „nepatrným“ kvůli nim samotným, proto, že pomoc potřebují.

Druhá úvaha pochází od Norberta Metteho, který vidí pomoc potřebným jako konstitutivní pro křesťanství. O křesťanské praxi podle Metteho můžeme mluvit jediné tehdy, zahrnuje-li v sobě od začátku pomoc potřebným. Člověk se tedy stává křesťanem, tj. následovníkem, učedníkem Ježíše Krista, tím, že pomáhá druhému.³⁵ Tento přístup k pomoci potřebným více odpovídá jejímu pojetí v Písmu. Čím víc se Ježíš Kristus staví na stranu marginalizovaných nebo sociálně exkomunikovaných, tím víc se stává sám sebou - Božím Synem, Mesiášem - Spasitelem. Jeho slova, jednání a život vytvářejí novou, doposud neznámou podobu (mezi) lidského jednání.³⁶

Závěrem dodejme, že pro praxi přináší Matoušův text tzv. skutky tělesného milosrdenství, které jsou často vnímány jako jádro charitativní práce. Prvních šest je odvozeno přímo z pětadvacáté kapitoly Matoušova evangelia: Sytit hladové, napájet žíznivé, šatit nahé, ujímat se poutníků, pečovat o nemocné a navštěvovat je, nenechávat osamocené uvězněné. K tomu se přidává sedmý skutek milosrdenství: Pohřbívat zesnulé (Sir 38,16; Tob 1,16-18).³⁷

Ad 3)

Poslední z uvedených oddílů je komentář papeže Benedikta XVI. k rovněž dobře známému a často citovanému podobenství o milosrdném Samaritánovi z 10. kapitoly evangelia podle sv. Lukáše. Toto podobenství uvdil Lukáš otázkou zákoníka, který se snaží Ježíše podrobit zkoušce a táže se, jak dosáhnout „podílu na věčném životě,“ (L 10,25). Ježíš odpovídá proti-otázkou a ptá se, jaký je obsah Zákona. Zákoník cituje Dt 6,5 a Lv 19,18 o jednotě lásky k Bohu a bližnímu. Po Ježíšově souhlasné odpovědi s důrazem na *uskutečňování* jako předpokladu odměny životem se zákoník snaží ospravedlnit (L 10,29) a klade otázku, kdo je tedy jeho bližní. Patrně chce dokázat praktickou neuskutečnitelnost přikázání lásky, protože teoreticky lze jen stěží definovat, kdo ještě spadá do kategorie „můj bližní“ a kdo ne. Ježíš proto neodpovídá definicí, vymezením pojmu, ale podobenstvím o neznámém muži, který je na nebezpečné a pusté cestě z horského města Jeruzaléma do Jericha, oázy v blízkosti Mrtvého moře, přepaden lupiči, okraden, zbit a polomrtvý zanechán v palčivém slunečním žáru. Kolemjdoucí židovský kněz

³⁴ Srov. BAUMGARTNER, I. Diakonie. In HASLINGER, H. *Handbuch Praktische Theologie, Band 2, Durchführungen*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 2000, s. 402.

³⁵ OPATRŇÝ, M. *Diakonická teologie: Studijní materiály. Verze pro letní semestr akademického roku 2007/2008*. Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Katedra praktické teologie, s. 28-29. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpt/vyuka/diakonicka_teologie>.

³⁶ Tamtéž, s. 29.

³⁷ POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 202.

a po něm i levita pokračují v sestupu, aniž by se o přepadeného starali. Teprve třetí kolemjdoucí, Samařan - nepřítel Židů - je „pohnut soucitem“ a projeví milosrdenství vůči protivníkovi.³⁸

Podobenství je provokativní několika skutečnostmi. První z nich je násilí na pocestném, který je o všechno obrán, zbit a zanechán polomrtvý. O pocestném se z podobenství nedozvídáme žádné podrobnější informace, pouze že to byl „jeden člověk“. Podle komentáře L. T. Johnsona lze ze struktury evangelia odvodit, že to byl Žid.³⁹ Nejde však o emocionálně působivý příběh. Údiv a zděšení vyvolává druhá skutečnost, totiž poznání, že kněží a levité, vážení pro své postavení mezi lidem a určení ke svatosti před Hospodinem, upřednostní ohled na vlastní bezpečí či dokonce rituální čistotu (mrtvý poskvrňoval) a „vyhnou“ se okradenému a zbitému muži. Láska k bližnímu měla znamenat alespoň péči o „syny svého lidu“, ale oni se nedají vyrušit.⁴⁰ Do třetice působí údiv zjištění, že tím, kdo neváhá zastavit, podívat se a „pohnut soucitem“ poskytnout muži pomoc - zavést jej na svém zvířeti do hostince, je Židy opovrhovaný Samařan, který v této nebezpečné krajině sám velmi riskoval. Dávná antipatie mezi Židy a Samařany se odráží např. v L 9,53. Zakládala se na rivalitě dvou svatyní, Gerizim a Sión, a na celé řadě sporů o správné čtení posvátných knih, mesiášství, a především o to, kdo je skutečný Izraelita. O vztahu Samařanů a Židů srovnej dále např. J 4,9-20.⁴¹

Tradiční výklad tohoto podobenství hovoří o tom, že kněz a levita se - ať již z jakýchkoli pohnutek - vyhnuli dotyku s přepadeným a dokázali svou neschopnost projevit milosrdnou lásku. Oproti tomu Samařan, jímž Židé pohrdali jako pohanem, uskutečnil lásku požadovanou Bohem. Proti reprezentantům židovského chrámového kultu s jejich neschopností lidsky se projevit stojí zástupce pohanstva ve své solidaritě s bližním, který prokáže milosrdenství ve shodě s napomenutím Oz 6,6: „*Chci milosrdenství, ne oběť, poznání Boha je nad zápaly.*“⁴²

Ježíšovo ponaučení představuje obrat v tomto podobenství. Ježíš v něm neříká, o koho máme pečovat, ale že - podobně jako Samařan - máme projevit soucit (nikoli ve smyslu laciného soucitu, nýbrž vztahu k bližnímu) a účinnou pomoc (ošetřil rány olejem a vínem, obvázal mu je, posadil jej na mezka, zavezl do hostince) vůči každému, s kým se setkáme, ať je nahý, bezbranný, či sebevíc odporný.⁴³ „Otázka, položená zákoníkem v úvodu perikopy: „A kdo je můj bližní?“, je v závěru zodpovězena protiotázkou: „Kdo z těch tří, myslíš, byl bližním tomu, který upadl mezi lupiče?“ Tato otázka se netýká toho, kdo potřebuje pomoci, ale toho, kdo pomoc poskytuje. Bližním je ten, kdo je „pohnut soucitem“, projeví milosrdenství a je ochoten pomoci komukoli, kdo je v nouzi, bez ohledu na vyznání či „pravost víry“ jak pomáhajícího (pomoc neposkytl pouze Samařan, ale také hostinský, o jehož osobě a víře podobenství rovněž nic bližšího neuvádí), tak potřebného, a to bez očekávání odměny či vděku. Příkaz „jdi a jednej také tak“ zdůrazňuje praktický rozměr víry v Ježíše a jeho následování, zároveň ukazuje, že pomoc člověku v nouzi je důležitější než dodržování článků Zákona.⁴⁴

Otázkou, která se zde nabízí, je, zda ti, kteří poskytují pomoc potřebným, ač sami nezaťkovaní v křesťanském prostředí a víře, již touto službou samotnou nevytvářejí křesťanskou praxi. Jak bylo řečeno výše, základním požadavkem křesťanské praxe by mělo být následování Krista v jeho snaze pomoci člověku v obtížné životní situaci. On je tím, kdo vždy stojí na straně chudých, nemocných a marginalizovaných. Proto tedy ten, kdo druhému člověku pomáhá, a v lásce a solidaritě s bližním tak následuje Ježíše Krista, se stává jeho následovníkem. Pokud tedy doprovázíme (jakéhokoli) člověka v těžkých etapách jeho života, pomáháme mu

³⁸ MÜLLER, P. G. *Evangelium sv. Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 103.

³⁹ JOHNSON, L. T. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 193.

⁴⁰ Tamtéž, s. 195.

⁴¹ Tamtéž, s. 183; 195.

⁴² Srov. MÜLLER, P. G. *Evangelium sv. Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 104.

⁴³ Srov. JOHNSON, L. T. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 195-196.

⁴⁴ Srov. JOHNSON, L. T. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 196; dále srov. MÜLLER, P. G. *Evangelium sv. Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 104.

naplňovat jeho potřeby, respektujeme jeho důstojnost, pak je to vždy projev upřímné křesťanské lásky toho, kdo z pozice doprovázejícího pomáhá, byť on sám to tak vnímat nemusí.

Tomáš Halík v knize *Noc zpovědníka* upozorňuje ještě na jiný zajímavý aspekt křesťanské víry. „Ten, kdo na sebe bere a poctivě nese svůj lidský úděl, v trpělivosti k jeho ohraničenosti a konečnosti, v neustálém tazání se po smyslu, a zejména v lásce a solidaritě k druhým, ten tímto existenciálním přikývnutím k svému lidství se už zároveň dotýká tajemství Vtělení.“⁴⁵

Jak Halík dále uvádí, je podle Rahnera nejpravdivější lidskou odpovědí na „Boží stávání se člověkem“ (*Menschwerdung Gottes*) *lidské stávání se člověkem* (*Menschwerdung des Menschen*). Tím, že bereme vážně své lidství a lidství druhých ve vší jeho slabosti, nedokonalosti, křehkosti a konečnosti, jsme tímto poctivým lidstvím „na jedné lodi“ s těmi, kteří vyznávají a následují Krista, Boží Slovo, které na sebe vzalo lidskou přirozenost.⁴⁶

Křesťanské inspirační a motivační zdroje pracovníků v pomáhajících profesích

Všem výše uvedeným úryvkům je společná myšlenka služby a pomoci bližnímu, vztahující se na široké spektrum potřebných - ať jsou to lidé chudí, bez domova, věznění, pronásledovaní, zbavení svých občanských práv či těžce nemocní a umírající. Jako křesťané vycházíme z vědomí, že člověk je stvořený k obrazu a podobnosti Božímu (Gn 1,26), proto náleží každému člověku stejná úcta a důstojnost. S tím neoddělitelně souvisí také hájení nedotknutelnosti života od početí až do přirozené smrti.

Prvním z inspiračních a motivačních zdrojů je tedy uvědomění si skutečnosti, že důstojnost člověka se neodvívá od toho, zda je připojen na přístroje, upoután na invalidní vozík, má mentální postižení, je ve vězení nebo žije na ulici, nýbrž od faktu, že každý z nás je Bohem chtěný, zamýšlený a stvořený ve své jedinečnosti, jako Boží „originál“, jako osoba mající svou autonomii, důstojnost, svobodu a z ní plynoucí odpovědnost vůči ostatnímu stvoření. S tímto vědomím je nutné přistupovat ke všem lidem, zejména pak k lidem v nouzi.

Pro křesťana je setkání se zraněným lidstvím vždy také setkáním s Bohem, který se v těchto ranách ukazuje. „(...) Polož svůj prst sem, pohleď na mé ruce a vlož svou ruku do rány v mém boku. Nepochybuj a věř! (J 20,27)“. Právě tímto křehkým a zraněným lidstvím pronikají Ježíšova slova „*toto je moje tělo*“. Tato věta může tvořit **druhý důležitý inspirační a motivační zdroj**. V Ježíši Kristu se Bůh stal člověkem, ztotožnil se s chudými, nemocnými, trpícími, a tím se zvláštním způsobem spojil s každým z nás. Učinil se naším bližním, proto je velkým apelem na nás, abychom se i my učinili bližními, abychom se i my „stávali více lidmi.“⁴⁷ Výrazem tohoto „stávání se člověkem“ je právě služba potřebným, oněm „maličkým“, které Ježíš nazývá svými bratry. Pokud tedy děláme to, co je v daném okamžiku správné (ať jsou to skutky tělesného či duchovního milosrdenství), pokud sloužíme svému bližnímu, „*ať je to kdokoli*“, jsme skrze službu spojeni s Bohem a jím vnitřně posvěcováni. „Bůh není mocný Bůh mocných, je v nemocných a bezmocných; víra v něj nedává věřícím alibi pro jejich nečinnost, nýbrž povolává je a zmocňuje k službě. Bůh je láska, Bůh bydlí v lásce - v lidské pomáhající, solidární, účinné lásce, která je onou *solí*, bez níž je život nechutný a nestavitelný.“⁴⁸

Hlavním smyslem křesťanské motivované služby by mělo být poznání Boha a spása celého člověka, „člověka ve své jednotě a úplnosti, s tělem i duší, srdcem i svědomím, myslí i vůlí“ (GS 3). Tuto spásu však nemůžeme druhému vnucovat. Měli bychom však, pokud je tomu člo-

⁴⁵ HALÍK, T. *Noc zpovědníka: Paradoxy malé víry v postoptimistické době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 58.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 58.

⁴⁷ Srov. HALÍK, T., JANDOUREK, J. *Ptal jsem se cest*. Praha: Portál, 1997, s. 283.

⁴⁸ HALÍK, T. *Divadlo pro anděly: Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 200.

věk otevřen, „hlásat evangelium všemu stvoření“ (Mk 16,15), „aby lidé na tomto světě nežili a neumírali bez Boha a nebyli vydáni napospas meznímu zoufalství“ (LG 16).

Ve světle výše řečeného je **dalším inspiračním a motivačním zdrojem** sama dobrá zpráva, radostná zvěst (*eu-angelion*), spočívající mimo jiné v důvěře, že život není absurdním sledem náhod, i když se nám to tak může - zejména v obtížných chvílích našeho života - jevit, nýbrž je vposledku nesen smyslem, jemuž říkáme Bůh. Zejména pro lidi, kteří prožívají bolest, utrpení, zklamání, či se rozhodují v těžkých životních situacích, by tato radostná zvěst mohla být velkou posilou a pomocí. Nelze však zastírat, že její zprostředkování je mnohdy obtížné, neboť zde jako křesťané vycházíme mimo jiné i z osobní zkušenosti s Bohem, která je nepřenosná.

Pro věřícího člověka pracujícího v pomáhajících profesích je důležité vědět, kde v křesťanství nalezne inspiraci, zdroj a základ nejen pro svou práci, ale i pro svůj vlastní duchovní život a růst. Obojí spolu úzce souvisí a pokud je tento aspekt opomíjen, hrozí nebezpečí „vyhoření“ jak v pracovní, tak v duchovní oblasti. **Posledním inspiračním a motivačním zdrojem** proto může být spojení „*vita activa*“ s „*vita contemplativa*“. Chvilé ztišení a ponor do „nejhlubší hlubiny“ sebe sama umožňují, stejně jako pravidelná setkávání s komunitou věřících, načerpat potřebnou sílu z „čistého pramene“ modlitby, Božího slova a vzájemného sdílení.

Závěr

Všechny výše uvedené inspirační a motivační zdroje pramení vposledku z jednoho jediného zdroje, a tím je Ten, který je „věčná Láska a absolutní Pravda“⁴⁹. Žijeme-li my křesťané s vědomím toho, že jsme Bohem přijímáni takoví, jací jsme, se všemi slabostmi, nedokonalostmi, omezeními a hříchy, a přesto jsme Jím milováni pro sebe samé, nemůžeme si tento nezasloužený dar lásky ponechávat pouze pro sebe, bez toho, aniž bychom jej předávali dál a sdíleli s ostatními. Zde je mnoho impulzů pro ty, kteří přistupují k trpícím a k lidem v nouzi z pozice věřících křesťanů, aby se pokusili zprostředkovat radostné poselství o věčném životě v Bohu, který v Ježíši Kristu prokázal svou věrnost člověku.

Abstract:

Love to man (*caritas*), as a central theme of Christianity, as well as the truth about man (*veritas*) are the two theological categories, offering practical suggestions and inspiration relevant to workers in caring professions. Christian love and solidarity with neighbour is not sentimental pity or compassion, it has its foundation in God's unconditional love expressed in practical help to the disadvantaged, within and outside the boundaries of the Church, and as such it belongs to the nature and to the role of the Church, it is a place of meeting God. The space for its full and true experience is the truth – the unity of words and deeds, faith and acting on the part of caring workers, and the openness to reality and truth of life on the part of the disadvantaged. This *existential* truth refers to God who is the truth (Ps. 119.160; 2 S 7:28) and love (1 John 4:8) itself, who created man in His own image and likeness (Gen. 1:26), therefore he calls him for life in truth and love, and along with love form the basis of each caring relationship, as it frees man and leads to the fullness of life.

Key words: love of neighbour, truth, service to the needy, helping profession, Christian motivational and inspirational resources

⁴⁹ CV 1.